

Kefaret sürekli ödenmelidir

ÖMER YALCINOVA

2006'da Nobel ödülüne layık görülen romancı Orhan Pamuk'un teknik düzeyde başarısına yoğunlaşan makalelerde, edebiyat tarihimize dönük ilginç tespitlerle de karşılaşmak mümkün.

Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret'te Jale Parla üç farklı okuma ve değerlendirme yöntemi izlemiştir. Birincisi; Orhan Pamuk'un romanları arasında kıyas. İkincisi; Orhan Pamuk'un tek bir romanına odaklanmak. Üçüncüsü; Orhan Pamuk'u diğer romancılarla karşılaştırarak Türk ve dünya edebiyatındaki yerini tespit etmek. Jale Parla en çok üçüncü yöntemde başarılı.

İlk yöntemle de gayet düşündürücü, ilginç sonuçlara ulaşmış Jale Parla. Özellikle kitabın ismini veren "Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret" makalesinde Orhan Pamuk'un bütün romanlarını elden geçirmiş, bunları aralarında kıyas yaparak ortak yönlerini bulmuş, daha sonra da bu ortak yönlerden kendince bir isimlendirmeye gitmiş.

Jale Parla, Orhan Pamuk'un çoğu romanının sonunda bir yazar olarak söz almasının "kefare" kelimesiyle açıklanabileceğini söyler. Yazar, kahramanlarının bütün arayış, başkalaşım, suç ve günahlarının kefareti olarak ödeyen kişidir, Parla'ya göre. Pamuk, romanlarının sonunda okuyucusunun karşısına çıkarak bazı açıklamalarda bulunur. Kurgu içinde kurgu oluşturur da diyebiliriz buna. Böylelikle romanına ayrı bir bakış açısı ekler. Zaten roman boyunca olabildiğince çok bakış açısından olayları anlatmaya çalışmış, birçok farklı karakteri konuşturmuştur. Bunun üzerine bir de yazar, yani diyalogları ve iç sesleri kayda geçiren olarak devreye girer, Pamuk romanlarını ayrı bir atmosfere taşır. Jale Parla bu ayrı atmosferin, kefareti gibi bir işlemlerle sahip olduğunu belirtir.

ORHAN PAMUK'UN TEKNİK BASARILARI

Sonuçta yazmak çileli bir iş. Roman söz konusu olduğunda bu çile daha da artmaktadır, çünkü romancı anlatacakları için çok sayıda roman tekniğiyle boğuşmak zorunda kalır. Mesele sadece neyi anlattığı değil, onu nasıl anlattığıyla da ilgilidir. Parla'ya göre Orhan Pamuk, bu çileli işin üstesinden gelmiştir. Taklit, başkalaşım, arayış, kimlik, hafıza, hayal gibi unsurları fark ederek, buna uygun modern roman tekniklerini uygulamış, roman kahramanlarını bu şekilde ortaya çıkarmıştır. Pamuk'un neredeyse her romanında rastlanan künsterroman (sanatçı romanı) ve bildungsroman (gelişim romanı) özellikleri de, kefaretle ilgilidir. Kendini gerçekleştirmek için yolculuğa çıkan, evinden uzaklaşan "eksik yazar" figürü, romancının da hikâyesini, yani ödediği kefareti göstermektedir. "Ceza, çekilir, biter. Bedel, ödenir, biter. Kefaretse, sürekli ödenmelidir; Yaşam boyu sürer." Bitmeyen, her romanda yeniden ortaya çıkan, öncesinde ve sonrasında yazılan romanlarla ödenmeye devam edilen, yazarlığa özgü kefareten söz etmektedir Parla.

Parla ikinci yöntemle, daha çok Masumiyet Müzesi ve Kafamda Bir Tuhafılık için uygular. "Tuhafıklar Diyarında Tuhaf Bir Karakter: İstanbul ve Mevlut", "Kapalılık, Kapanma, Kapatılma Hakkında Bir Roman: Masumiyet Müzesi" ve "Masumiyet, Müze, Merhamet: Masumiyet Müzesi ve Masumiyet Müzesi" başlıklı makalelerinde mümkün mertebeye romanların dışına çıkmaz. Kısa aralıklarla Pamuk'un diğer romanlarından edindiği, artık onun romancı yönünü gösteren, diğer ifadelerle Pa-

Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret

Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret

Jale Parla

Yapı Kredi Yayınları

Şubat 2018

166 sayfa

muk'a özgü diye nitelendirilebilecek yönlerden söz eder. Daha sonra da ele aldığı romana döner. Parla roman dışına çıkıp, oradan aldığı malzemelerle döndüğünde, incelediği romana daha açık seçik değerlendirir. Sadece romana odaklandığında ise, içe kapamır, fazlasıyla tek taraflı düşer ve üslubundaki canlılığı da yitirir.

Parla'nın kıvrak, çağrışımı bol, bir romanı incelemek olgusunun üzerine çıkarak fikir üretmeye başladığı, aşırıya varacak yorumlarla uğraştığı ve bunlarla da pek âlâ baş ettiği yöntemiyse üçüncüsüdür. "Sanat ve Yaşam Paradoksunda Bir Genç Adamın Sanatçı Olarak Portresi: Yeni Hayat", "Roman ve Kimlik: Beyaz Kale" ve "Orhan Pamuk'un Romanlarında Arayış ve Başkalaşım" makalelerinde Don Kişot'tan Bugüne Roman adlı kitabının devreye sokulduğunu görürüz. Hem inceleme tekniği hem de bunu gerçekleştiren zihinsel işleyiş açısından. İnceleme yönteminden kasıt; Pamuk romanlarını olabildiğince çok örneklerle karşılaştırarak değerlendirmektir. Zihinsel işleyişten kasıtsa; Orhan Pamuk'u sadece roman tarihinde konumlandırmak değil onun işlediği konuları sosyolojik açıdan da anlamlandırmaktır. Diğer makalelerinde tespit kaygısı ön plandayken, bu makalelerinde tespitlerin neye karşılık geldiğine yönelik bir anlamlandırma çabası da göze çarpar.

AÇIK, NET VE ÖZGÜN

Jale Parla bir roman eleştirmeni değil. Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret'te eleştirel ton neredeyse hiç yok. Parla daha çok, Orhan Pamuk'un başarılarına yönelmiş. Teknik düzeydeki başarılarından söz ediyoruz. Pamuk'un hangi tekniği nasıl uyguladığını, bu teknikle neleri hedeflediğini ortaya çıkarmaya çalışmış. Tespit yönü ağır basan bir çalışma Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret'te. Parla, Babalar ve Oğullar kitabındaki gibi neden diye sormamış, Pamuk üzerine düşünürken. Diğer ifadeyle Orhan Pamuk romanlarındaki başkalaşım ve kefareti tespit ettikten sonra, onun neden böyle bir şey yaptığını sadece roman sanatı içinde cevap aramış, meselenin sosyolojik, siyasi ve felsefi boyutuyla ilgilenmemiş. Oysa Parla'nın Babalar ve Oğullar'ı hem edebiyat hem de sosyoloji tarihi içinde okunabilir. Onda da Don Kişot'tan Bugüne Roman'daki zihinsel işleyiş, sorgulama ve düşünce yolculuğuyla karşılaşırız. Aynı şey, Orhan Pamuk'ta Yazıyla Kefaret'te yok. Zaten Parla'nın Orhan Pamuk'la ilgili çeşitli zamanlarda yazdığı ve değişik derleme kitaplarda yayımladığı yazıların bir araya getirilmesinin esprisi de bu olsa gerek.

Parla'yı Orhan Pamuk'u eleştirmede için eleştiriyoruz şeklinde anlaşılmasın bu söylediklerimiz. Demek istediğimiz şu: Parla, ele aldığı romanların eksiklerini görüp dile getirebilen bir araştırmacı yazar. Bunu Orhan Pamuk romanlarına uygulamamış. Oysa Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik kitabında edebi eserlerle ortaya konulan oryantalist ve emperyalist düşünme biçimine dönük sadece hissedilebilir değil ayrıca istifa edilebilir açıklık, netlik ve özgünlükteki eleştirini okumuştuk.